

مقدمه استاد

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي تَجَلَّى لِذَاتِهِ بِذَاتِهِ وَ الصَّلَاةُ عَلَى شَوَاهِدِ صِفَاتِهِ
و مَظَاهِرِ تَجَلِّيَاتِهِ سَيِّمًا سَيِّدَ الْكَوْنِينَ وَ جَامِعَ الْمَرْتَبَتَيْنِ وَ قَائِدَ
النَّشْأَتَيْنِ وَ خُلَاصَةَ الْعَالَمِينَ مُحَمَّدَ الْمُصْطَفَى وَ آلِهِ وَ ذُرِّيَّتِهِ، مَرَائِي
صِفَاتِهِ الْعُلْيَا وَ شَوَاهِدَ أَسْمَائِهِ الْحُسْنَى صَلَاةً تُوَازِي حَقَّ إِرْشَادِهِمْ
وَ تُكَافِي جَزَاءَ إِحْسَانِهِمْ وَ إِرْفَادِهِمْ.

قال الله (عز و جل): ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾^١

قال رسول الله ﷺ: «أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي»^٢

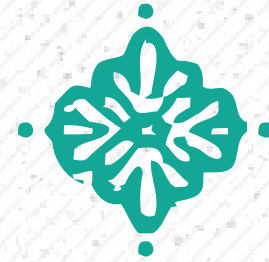
قال الصادق عليه السلام: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَدَّبَ نَبِيَّهُ فَأَحْسَنَ أَدَبَهُ فَلَمَّا أَكْمَلَ لَهُ الْأَدَبَ قَالَ إِنَّكَ لَعَلَى
خُلُقٍ عَظِيمٍ ثُمَّ قَوَّضَ إِلَيْهِ أَمْرَ الدِّينِ وَ الْأُمَّةِ لِيَسُوسَ عِبَادَهُ»^٣

عالم هستی مخلوق خداوند سبحان است و همه موجودات پس از خلقت، تحت

١. طه: ٥٠.

٢. بحارالانوار، ج ٦٨، ص ٣٨٢.

٣. الكافي، ج ١، ص ٢٦٦.

تربیت خداوند و شاگردان مکتب پروردگاری هستند که آنها را در مسیر کمالشان هدایت و سرپرستی نموده و ایصال الی المطلوب می‌نمایند. در این میان، اگرچه همه هستی در کمال خواهی و تقاضای بقای وجودی خویش، حق را خواهان‌اند و به سوی او حرکت می‌کنند ولی انسان این سیر را با آگاهی و اختیاری می‌کند و لذا نیاز به راه بلد و مربی و معلم دارد تا علائم راه را به او نشان داده و به او خبر از مقصد و مأوی نهای دهد.

خداوند متعال، همانگونه که اول معلّم عالم وجود است، اوّل معلّم انسان نیز بوده و در مقام ﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا﴾ خلقت انسان را با تعلیم و تعلّم عجین نمود و پس از هبوط انسان به زمین نیز، علاوه بر هدایت عمومی فطری انسان و الهام فجور و تقوا؛ ﴿فَأَلَّهَمَّهَا هُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾^۲، تعلیم و تربیت و هدایت ویژه تشریحی‌اش را از طریق انبیای الهی و ارسال رسولان و انزال کتب آسمانی و ادیان الهی محقق نموده است؛ ﴿وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۳.

در این مسیر انبیاء الهی معلّمان حقیقی بشریت هستند؛ ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾^۴ ایشان به دست خدای سبحان و عنایت ویژه حق رشد کرده و تعلیم یافته‌اند. چنانچه خطاب به نبی خویش فرمود: ﴿وَاصْطَلَعْتَكَ لِنَفْسِي﴾^۵. انبیاء الهی با تأدیب ربوبی، توحید مجسم و متحلّی به ادب الهی شدند تا الگو و اسوه‌ای برای حرکت مردم در مسیر کمال به سوی حق باشند.

بشریت با شاگردی در مکتب انبیاء که هدایت شدگان الهی هستند به مقصد می‌رسند. دلسوزی و حرص و ولع انبیاء بر هدایت که انسان‌ها را پاره تن خود می‌دانند، نمونه

۱. بقره: ۳۱.
۲. شمس: ۸.
۳. انعام: ۸۷.
۴. الجمعة: ۲.
۵. طه: ۴۱.

والایی از جانفشانی در مسیر شاگردپروری است؛ ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾^۱. خدای سبحان ارزشمندترین و کامل‌ترین موجودات را که انسان‌های کامل هستند در مسیر هدایتگری و معلّمی انسان‌ها قرار داده است و اینکه در قیامت هر امتی را به نام نبی و امامش صدا می‌زنند و می‌شناسند که ﴿يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾^۲ دلالت بر سعه و گستردگی وجود انبیاء می‌کند که امت خویش را در مسیر شاگردپروری، شأن وجودی و امتداد وجود خویش می‌نمایند که ﴿فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي﴾^۳. کما اینکه شاگردان اهل بیت علیهم‌السلام ابتدا شأن و ظهور معلّم و امام خود می‌شوند و نهایتاً به مقام «مِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ»^۴ واصل می‌شوند.

این ارتباط، ناشی از یکی از توانمندی‌های وجودی انسان در نظام روحی او است که جذب و انجذاب و تأثیر و تأثر، سبب اتحاد جان‌ها شده و جان معلّم و شاگرد حقیقتاً پاره وجودی معلّم و شأن او می‌شود و بقای شاگرد و آثار او، بقای استاد خویش می‌شود. لذا سبب شاگردپروری انسان را از بند زمان و مکان خلاص کرده و او را صاحب و حاکم بر زمان قرار می‌دهد. بر این اساس، حرکت از کثرت به وحدت و رسیدن به توحید، از راه اتحاد و وحدت وجودی که از راه تعلیم و تربیت و اتحاد معلم و متعلم یا استاد و شاگرد محقق می‌شود، از مهم‌ترین حرکت‌های توحیدی است که بر اساس «حبّ ذات» و در مسیر «توسعه من» انسان محقق می‌گردد. مسیری که در مراتب نهای خود از حبّ ذات به حبّ الهی کشیده شده و مراتب فناء را محقق می‌سازد.

بر اساس این نگاه، معلّمی، مجرای فیض الهی شدن است و معلّم، علم را که حقیقتاً «نور» است، با بهره‌مندی کامل خویش، از مجرای وجود خود عبور داده و به شاگردان می‌رساند و به آن‌ها عملاً می‌آموزد که این چرخه عظیم نورانی را متوقف نکنند و با

۱. شعراء: ۳.
۲. اسراء: ۷۱.
۳. ابراهیم: ۳۶.
۴. بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۷.

شاگردپروری، سرعت دهنده آن باشند تا سراسر عالم را علم فراگیرد و انسان‌ها عالمی علمی مشابه عالم عینی شوند که البته نسخه عالم، مطابق اصل خویش که حقیقت عالم است، می‌شود. هر قدر این علم از مجرای وجود عالم به شاگردان برسد باعث گستردگی بیشتر وجود عالم شده و بهره‌مندتر می‌شود.

آری در مکتب انبیاء و اوصیای الهی، با «شاگردپروری» مرزهای تعیین‌ها و حدود شخصی و جسمی در نظام علمی و تبعیت عملی در هم شکسته می‌شود و مرزهای جدیدی شکل می‌گیرد که نظام وجودی امام و مأموم و استاد و شاگرد را حقیقت واحدی می‌کند که از وجود عالم از طریق شاگردان خویش امتداد یافته و فرازمانی و فرامکانی شده و بقاء پیدا می‌کند؛ چنانچه در نظام ظاهری هم اگر بین اهل ایمان و ذریه آن‌ها از جهت تبعیت ایمانی شباهت وجود داشته باشد، سنت الحاق ذریه در کار است.^۱

بر این اساس، کتاب حاضر به تبیین شاگردپروری در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است. این کتاب از دو قسمت عمده تشکیل شده که قسمت اول مبانی بحث شاگردپروری را بیان نموده و قسمت دوم به صورت مصداقی به جلوه‌هایی از شاگردپروری در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است که قسمت عمده کتاب را شکل داده تا بتوانیم با بررسی مصداقی شاگردپروری در سیره اهل بیت علیهم‌السلام، آن را بهتر شناخته و در این امر به آن‌ها اقتدا نموده و همچنین به شاگردی خود در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام افتخار کنیم.

در پایان برای استفاده بهتر از این کتاب، چند نکته برای خوانندگان عزیز یادآوری می‌شود:

۱. این کتاب دفتر پنجم از سلسله مباحث «علم از منظر الهی» است که هر دفتر، در عین استقلال موضوعی از سایر دفترها، حلقه‌های مختلفی از یک زنجیره

۱. «وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ» (طور: ۲۱).

بوده که به دنبال ترسیم یک رویکرد کلان و واحد در حوزه علم و علم‌آموزی از منظر دینی و الهی هستند. این سلسله مباحث از نگاهی بنیادین به تاریخ علم و بررسی مبدأیت الهی علوم آغاز شده و با یک نگاه معرفتی به بررسی حقیقت علم و جایگاه تعلیم و تعلم از منظر الهی تا اوج ظهور علم در نظام هستی در عصر ظهور امام عصر علیه‌السلام می‌پردازد. امید است که این مجموعه بتواند خدمتی به ساحت علم و عالم و متعلم و عرصه استاد و شاگردی نظام علمی باشد.

۲. دفتر چهارم این مجموعه که به زودی تحت عنوان «طریق علم» منتشر خواهد شد، نگاه معرفتی به مبانی و اصول علم‌آموزی در روایات اهل بیت علیهم‌السلام دارد و می‌تواند برای تعمیق بیشتر مباحث علم‌آموزی و شاگردپروری مورد توجه قرار گیرد.

۳. لازم به ذکر است که بررسی سیره و مکتب انبیاء علیهم‌السلام در شاگردپروری به عنوان یک بحث مستقل، خود باب مفصلی است که امید است در آینده این مبحث نیز در اثری مستقل تقدیم خوانندگان محترم گردد.

۴. نگارش این کتاب برای استفاده اساتید و معلمان عزیز حوزه و دانشگاه بوده و به همین جهت سعی شده است مطالب معرفتی به صورت اجمالی و مطالب کاربردی به صورت تفصیلی‌تر بیان شده و در کلیت کتاب، بیان روان و در عین حال رعایت اختصار مد نظر باشد.

۵. خامه اصلی این کتاب گفتارهایی بوده است که به صورت پراکنده در دوره‌های مختلف برای اساتید حوزه و دانشگاه بیان شده است و نهایتاً با زحمات محقق ارجمند آقای حسین قاسمی و همکاری سایر دوستان هسته منظومه فکری علامه طباطبایی علیه‌السلام مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه‌السلام تنظیم و تحقیق شده است که به طور خاص از زحمات ایشان قدردانی می‌نماییم.

۶. پیش از این، نسخه مختصری از این مباحث در کتابچه‌ای تحت عنوان «اندر

تربیت من دانشجوی» در سبک و سیاق دیگری توسط مرکز رشد برای اساتید دانشگاه امام صادق علیه السلام تنظیم شده است که مطالعه آن اثر نیز برای علاقه‌مندان خالی از لطف نیست.

۷. در پایان از مسئولان محترم مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام و همچنین مجموعه نشر معارف به خصوص برادر عزیز آقای پیرمردیان و حجت الاسلام علیجانزاده صمیمانه سپاسگزاری می‌نماییم و از خداوند متعال توفیق همه دوستان را در نشر و ترویج فرهنگ تولید علم و شاگردپروری خواهانیم و امیدواریم چنانچه هرگونه قصور و کمبودی در این کتاب مشاهده گردید، ما را از نقد مشفقانه خویش محروم نفرمایید تا ان شاء الله بتوانیم در ویرایش بعدی جبران کنیم.

خداوندا با فقر و گدایی به پیشگاه عزّت و عنایت تو و به آستان ولایت مقربان درگاهت آمدم. بدین درگاه بارمان ده و کاسه گدایی ما را از جام رحمانیت و رحیمیت خویش لبریز کن. آمین یا ربّ العالمین.

قم مقدّس - محمد رضا عابدینی

۱۶ آذرماه ۱۳۹۹

بخش اول:

مبانی و اصول شاگردپروری از منظر الهی

